

מתיר אחר. 21

ומנחת כהן משיח. חביתי כהן גדול שמקריב בכל יום, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, ואף היא עולה כליל. והדב! שהוא המתיר את הקרבן, ואינו

ומנחת נדבת כהנים, כולה עולה כליל ואינה ניתרת על ידי דבר אחר, שהרי אינה נקמצת.

משום שקודם הקמיצה עדיין לא נקבעה הלבונה מן המנחה, ורק הקמיצה קובעת את הלבונה לקרבן מנחה!?

אמנם, הרעק"א הוכיח שהקומץ הוא מתיר של הלבונה, שהרי בגמרא במנחות [ז א] מבואר שאם הקטיר את הקומץ על מנת להקטיר את הלבונה חוץ לזמנה אין זה פיגול, ואילו במשנה במנחות [פ"ב א] נאמר מפורש "הקומץ את המנחה על מנת להקטיר לבונה למחר, חכמים אומרים פיגול וחייבין עליו כרת" ובהכרח החילוק בזה הוא משום שהקמיצה היא מתירה את הקטרת הלבונה, ומה שאין כן לענין הקטרת הקומץ שאין הוא המתיר את הקטרת הלבונה.

1. הקשו התוס' [ד"ה הקומץ], כיצד יתכן היה להתחייב על הדם משום פיגול אלמלא דין זה שאין פיגול במתיר, הרי אם אכל ממנו קודם זריקה, עדיין לא חל פיגול שהרי לא קרב המתיר כמצוותו, ואם אכל מהדם הנשאר במזרק לאחר זריקה, מדוע באמת לא יתחייב עליו דם זה אינו מתיר, כיון שלא נזרק על המזבח, ואם אכל מהדם הנזרק על המזבח, בלאו הכי אין להתחייב עליו מאחר ומשהגיע למזבח פקע פיגולו ממנו!?

ובכתבי הגרי"ז תמה, מה בכך שהדם שלא נזרק אינו מתיר, מכל מקום אין הוא נותר על ידי אחרים ומשום כך יש להתחייב עליו משום פיגול!?

ותירצו התוס', שמא דין "פקע פיגולו" נאמר רק על הקטרה אשר מחמתה נעשו העולים לחמו של מזבח, ומה שאין כן לגבי דם שלא שייך בזה "לחמו של מזבח", ואם כן ניתן להעמיד המשנה באופן שאכל מן הדם הניתן על המזבח.

פקע פיגולו מכולו יקשה, שהרי אף אם הקטיר שני קרטין פקע הפיגול מכל הלבונה וממילא אין חייב עליה משום פיגול?

ותירץ, שהיות ועיקר הטעם בקומץ שפקע הפיגול מכולו הוא משום שמיעוטו מעכב את כולו ולכן נמשך חציו שעל הארץ אחר חלקו שעל המזבח, הרי שבלבונה לא שייך טעם זה, כי היא אינה נפסלת אף אם חסרה, ולכן לא נאמר בה דין זה שתימשך אחר הקטרתה.

אולם הקשה, לשיטת רבי מאיר הסובר שאף מן הלבונה יש לקמוץ תחילה וסוף ואם חסר ממנה כל שהוא פסולה, נמצא לכאורה שאם העלה מקצתה פקע פיגולה מכולה!?

וכתב, שהיות וסובר רבי מאיר "מפגלין בחצי מתיר" ומבואר בגמרא לקמן [קי א] שלשיטתו הקטרת הקומץ לבדו מתיר חצי שיריים והקטרת הלבונה לבדה מתירה חציים, אם כן יתכן להעמיד המשנה באופן שהקטיר הקומץ שעל ידי כן הותרו חציים של השיריים ונחשב "קרבן מתיריו" ובהקטרת הלבונה יחול הפיגול על חצי זה.

אולם הקשה, הרי אין הקטרת הקומץ מתיר את הלבונה עצמה אלא רק את השיריים, ועדיין יקשה, כיצד מצינו פיגול באכילת לבונה עצמה, הרי לא קרבנו מתיריה אף לא על חציה!?

21. הקשו התוס', מאחר וקמיצת הקומץ מתיר את הלבונה להקטרה, אם כן חשובה היא כדבר שיש לו מתירין, ומדוע לא יהיה חייב עליה משום פיגול? והובא תירוץ לעיל.

ובכתבי הגרי"ז תמה, הרי מה שאין יכול להקטיר הלבונה קודם הקמיצה, אינו משום שהקמיצה הינה ה"מתיר" של הלבונה, אלא

ניתר² על ידי דבר אחר.

ידי הזבח. אבל אם הביאם עם זבחו, הרי שאם פיגל בזבח נתפגלו אף הנסכים, דברי רבי מאיר.

והנסכים הבאין בפני עצמן, בין שהתנדב להביא נסכים בלבד, בין נסכים הבאים בגלל הזבח אלא שהביא זבחו היום ונסכיו למחר, ואין בהם פיגול משום שאינם מתפגלים על

וחכמים אומרים, אף נסכים הבאין עם הבהמה³ באותו היום, אין חייב עליהם

“מתיר”, ולכך אינו חייב עליו משום פיגול.

2. כתבו התוס', תימה לומר שלא יהיה חייב על אכילת שיירי הדם משום פיגול, שהרי יש להם מתירין על ידי המתנות שמתירות את שיירי הדם להישפך ליסוד המזבח!?! וביאר החק נתן, שהוקשה לתוס' מסתימת דברי המשנה השוללת חיוב פיגול על הדם, ולא חילקה בזה בין שיירי הדם למתנותיו, ומשמע שאף על השיריים פטור!

וברעק"א תמה על דברי התוס' מגמרא ערוכה במנחות [יד א] שהעלתה ממשנתנו שאין דין פיגול בדם, ולדברי התוס' הרי יש בו פיגול לענין שיריים!?

ובכתבי הגר"ז תמה על דברי התוס', הרי אין מתנות הדם “מתירות” את השיריים, אלא שבכדי שיחול שם “שיריים” על הדם צריך שתהיה זריקה אשר הנותר ממנה שם שיריים לו!?

וכתבו התוס', שמא מאחר ומתחילה כל טיפה וטיפה ראויה לזריקה, משום כך נחשב כל הדם ל“מתיר”. וביאר בכתבי הגר"ז, שכוונת התוס' לומר, שאף על פי שהשיריים “ניתרים” הם, מכל מקום עיקר המיעוט הוא שהמתירים אין בהם משום פיגול, ולכך אף על השיריים אין דין פיגול.

3. בכתבי הגר"ז חקר בדעת חכמים, האם טעמם הוא משום שהנסכים אינם מגוף הזבח כלל, ודינם כדין אלו הבאים בפני עצמם, או שמא אף לדעת חכמים הרי הם מגוף הזבח

ובביאור דבריהם כתב בברכת הזבח, שמאחר והדם אין דינו להיות ניתן על המזבח ממש אלא על קרנותיו, לכך לא נעשה לחמו של מזבח, ומה שאין כן הקטרה הנעשית על גבי מזבח ממש. בכתבי הגר"ז ביאר דברי התוס' בשני אופנים: א. עיקר דין לחמו של מזבח אינו שייך בזריקה אלא בהקטרה בלבד. ב. דם לאחר זריקה, אין בו דין שיהיה על המזבח, ומשהגיע למזבח נגמרה זריקתו, ומה שאין כן הקטרה שדינה להיות מוקטרת עד שתיעשה דשן, ולכן רק בה שייך לומר שעל ידי משילת האור נעשית היא לחמו של מזבח.

אולם תמה, כיצד יתכן היה להתחייב על הדם הנזרק משום פיגול, הרי כיון שכבר נזרק יצא הוא לחולין, ודינו להיות נמכר לגנים ולזבלים, ואילו איסור פיגול אינו אלא בדבר שהוא קודש, כמו כל פסולי המוקדשין שאם יצאו לחולין אין בהם לאו של דבר שפסולו בקודש!?

וכתב ליישב קושיית התוס' באופן אחר, שהמשנה עוסקת בדם חטאת שנתן ממנו מתנה אחת, ובמתנה זו כבר קרב המתיר כמצוותו, ואם יאכל עתה מהדם הנותר לשלוש המתנות הנוספות לא יהיה חייב עליו משום פיגול, כיון שאף הן קריוות “מתיר” מאחר ולו יצוייר שלא יותר הזבח על ידי מתנה ראשונה כגון שנתנה שלא במקומה, יותר הזבח על ידי אלו. ואף אם נאמר שמאחר והדם הנותר ראוי לשפיכת שיריים משום כך אין לו דין “מתיר”, מכל מקום אפשר להעמיד באופן שהיו לו כמה כוסות, ונתן מתנה אחת מאחת מהן, שהיות ואין דין שיריים על הדם שבכוסות האחרות, הרי דם זה חשוב

ב. וכל דבר שיש לו מתירין המתירים אותו בין לאכילת אדם בין להקטרה על המזבח חייבין עליו על הדבר הניתר משום פיגול:

העולה שכולה כליל למזבח, חוץ מעורה הניתן לכהנים, זריקת דמה מתיר את בשרה להקטרה על המזבח, שנאמר "וזרקו את הדם" ואח"כ נאמר "וערכו וכו'" את הנתחים וכו'" [ויקרא א], וכן הוא מתיר את עורה להיות לכהנים שאין להם חלק בו אלא לאחר זריקת דם העולה.

עולת העוף הבאה מן התורים או מן בני היונה שכולה כליל, מיצוי דמה אל קיר המזבח מתיר את בשרה להקטרה על המזבח.

חטאת העוף הנאכלת כולה לכהנים, הזאת דמה מתיר את בשרה לכהנים.

פריים הנשרפים ושעירים הנשרפים אשר דמם נזרק בהיכל, ובשרם ועורם נשרפים

משום פיגול, כי מאחר ויכול להקריבם למחר, נמצא שאין הזבח מתירם להיקרב, אלא הם מתירים את עצמם.

לוג שמן של מצורע הבא בעת טהרתו ושייריו נאכלים:

רבי שמעון אומר: אם פיגל בקרבן האשם של המצורע לא התפגל הלוג שמן בכך, ואף על פי שנתנית השמן על המצורע תלויה באשם, כפי שנאמר "ונתן הכהן מן השמן וכו'" על מקום דם האשם [ויקרא יד כח]. ואם לא נתן תחילה מדם האשם, אין נתנית השמן כלום, מכל מקום, כיון שיכול אדם להביא את אשמו היום, ואת לוג השמן עד עשרה ימים נמצא שאין האשם מתירו, ⁴ וכיון שאין לו מתירין אין חייבין עליו משום פיגול.

ורבי מאיר אומר, לוג שמן שבא עם האשם בו ביום, חייבין עליו משום פיגול אם פיגל באשם, כיון שדם האשם מתירו, ולכן מתפגל הוא על ידו.

הם, ואין יכול לשנותם לזבח אחר לאחר שחיטה, ומאידיך כתב [שם יח ח], שאין בהם פיגול משום שאין להם מתירין, והיינו, שאף על פי שהוקבעו עם הזבח, מכל מקום אין דם הזבח חשוב "מתירם" שהרי יכולים הם לבוא אף בפני עצמם.

4. כתבו התוס' [ד"ה ולוג], נראה שרבי שמעון הסובר שאף לוג הבא עם האשם אין בו פיגול, היינו חכמים הסוברים כן לגבי נסכים. אולם בתפארת ישראל כתב, שלדעת רבי שמעון, אם יפגל בעת מתן שבע של לוג השמן, יחול פיגול בשייריו, ומה שאין כן לדעת רבנן.

והוקבעו עמו, אלא שסוברים חכמים, שאין זריקת דם הזבח מתירה את הקרבת הנסכים, ומשום כך הרי הם בכלל הדברים שאין להם מתירים. וכתב, אם נאמר כהצד הראשון נמצא שלא רק שאינו חייב עליהם משום פיגול, אלא לא נפסלו כלל כיון שאין להם עם הזבח ולא כלום, אולם, להצד השני שהנסכים מגוף הזבח הם, הרי שאף אם אין בהם דין פיגול מחמת שאינם ניתנים על ידי דם הזבח, מכל מקום נפסלו בפסול הזבח.

והעלה כהצד השני, שהנסכים מגוף הזבח הם, ובזה ישב את שיטת הרמב"ם [פסולי המוקדשין יב ו] הסובר שהנסכים מגוף הזבח

פיגול, את עצמו לא כל שכן?!

ומתרצינן: **חכי קאמר** עולא: **אם** תאמר שמחמת פסולו ופיגולו **אינו מתקבל** ואין הקטרתו חשובה ההקטרה, אם כן, המקטיר קומץ על מנת לאכול את שיירי המנחה למחר, כיצד יתפגלו השיריים, הרי אין הפיגול חל עד שקרבו מתיריו דהיינו שיוקטר הקומץ כהלכתו, וכיון שאין הקטרתו מתקבלת, נמצא שלא קרב כהלכתו ואם כן **היאך מביא אחרים לידי פיגול?** אלא בהכרח צריך לומר שבעת הקטרתו פקע ממנו פיגולו, וזהו שאמר עולא: אם מתקבל הוא לרצות אחרים לפיגולו, הוא עצמו לא כל שכן שיתקבל.

ומקשינן: **מאי קא משמע לן** עולא בדין זה שפקע הפיגול מהקומץ, ולא יזהו דין צריכים אנו לדבר זה?

אי בא לומר **דאין חייבין עליו** באכילתו **משום פיגול**, אין בזה חידוש, כיון שאף אם לא עלה הקומץ על המזבח, אין חייבין על אכילתו משום פיגול שהרי **תנינא** במשנתנו: **אלו דברים שאין חייבין עליהם משום פיגול**,⁶ **הקומץ והקטרת והלבונה ומנחת**

בבית הדשן, זריקת דמן מתיר את אימוריהן⁵ ליקרב על המזבח ולפיכך אם פיגול באימורים בעת זריקת הדם, וחישב להקריבם חוץ לזמנו נתפגלו האימורים.

רבי שמעון אומר: כל מתן דם שאינו נעשה על המזבח החיצון כשלמים אשר בהם נאמר דין פיגול, וזריקת דמם על המזבח החיצון הוא, אין חייבין עליו משום פיגול. ולכן פרים ושעירים הנשרפים, שמתן דמם אינו על המזבח החיצון אלא בהיכל, אין מחשבת פיגול מפגלתם.

גמרא

אמר עולא: קומץ פיגול שהעלו על גבי המזבח, אף על פי שהוא פסול מכל מקום על ידי העלאתו למזבח פקע פיגולו ממנו! וטעם הדבר **אם אחרים** דהיינו שיירי המנחה הוא מביא לידי פיגול, הוא עצמו לא כל שכן שיפקע ממנו פיגולו.

ומקשינן: **מאי קאמר** עולא?! הלא הוא נקט כאן טעם לסתור את דבריו, שהרי בא לבאר מדוע פקע פיגולו, והביא טעם לכך שהקומץ בא לידי פיגול, כי אם את אחרים הביא לידי

5. לכאורה משמע, שדם הפרים אינו מתיר את בשרם לשרפה, אלא רק את אימוריהם להיקרב. וכן פסק הרמב"ם [פסולי המוקדשין, יח ח] שבשר חטאות הנשרפות אין לו מתיר ואין חייב עליו משום פיגול. וברעק"א [לעיל לה א] הקשה על דבריו מדברי הגמרא לעיל [לה א] בדעת רבי אלעזר, שם שאם פיגול באימורי פרים הנשרפים נתפגל בשרם. וכן הקשה בקרן אורה, שמשמע בסוגיא שם שאף לדעת רבנן הסוברים שלא נתפגל בשר הפרים, היינו משום שהוא דבר

6. הקשה הקרן אורה, הרי במשנתנו לא נאמר אלא שאינו חייב על אכילת הקומץ משום פיגול, אבל מכל מקום אסור לאוכלו מחמת שנפסל [וכמו שפסק הרמב"ם], ואם כן היטב חידש עולא שכאשר עלה הקומץ פיגול על גבי המזבח, הותר באכילה לגמרי, ואף פסולו פקע ממנו?!

עולא להשמיענו?

ואלא נאמר שבא עולא לחדש בדין הפקעת פיגולו **דאם** ירדו הפסולים מהמזבח יחזור ויעלו כי פקע פסולו ממנו, **הא נמי תנינא** במשנה שאינו כן, שהרי נאמר במשנה: כל אלו הפסולים האמורים, **כשם שאם עלו לא ירדו, כך אם ירדו מעל המזבח שוב לא יעלו!**⁷

ומתרצינן: **לא צריכא** לדינו של עולא אלא באופן **שמשלה בהן האור**⁷ באימורים והבשר הפסולים. והשמיענו עולא דבר זה בדין קומץ, שעל ידי שמשלה בו האור נעשה לחמו של מזבח,⁸ ולכן אף על פי שירד

כהנים ומנחת בהן משיח ומנחת נסכים והדב. ומשום שכל אלו הדברים אינם מתירים אלא ניתרים.

אלא נאמר, שדין זה של הפקעת פיגולו מועיל לענין שאם עלה קומץ הפיגול על המזבח שוב לא ירד, וכדין פסולי המזבח **דאם עלו לא ירדו**, אף דבר זה כבר **תנינא**: בשר חלן כל הלילה חוץ למזבח, והיוצא, בשר או אימורים שיצאו חוץ לעזרה, והטמא בשר או אימורים שנטמאו, וזבח **שנשחט** במחשבת פיגול של **חויץ לזמנו**, או במחשבת פסול של **חויץ למקומו**, הרי אלו **אם עלו על המזבח לא ירדו**.

הרי מבואר שפיגול שעלה לא ירד, ומה בא

וכן הקשה בכתבי הגר"ז.

8. מבואר בזה, שדינו של עולא לא נאמר דווקא לגבי פיגול, אלא הוא הדין לשאר פסולים ש כאשר משלה בהם האור נעשו לחמו של מזבח. והקשה הקרן אורה, מדוע אם כן הוצרך עולא לנמק את דין פקע פיגולו של קומץ בזה שהוא מרצה אחרים להביאם לידי פיגול, הרי עיקר הטעם הוא מחמת שנעשה לחמו של מזבח?! ובחדושי רבנו חיים הלוי [פסולי המוקדשין ג ח] הוכיח מדברי הגמרא בכריתות שביקשה לחייב משום נותר על קומץ פיגול שהעלהו לגבי מזבח, כיון שפקע פיגולו ממנו ואינו חייב עליו משום פיגול, [שאם היה בו איסור פיגול, לא היה חל בו דין נותר כיון שאינו ראוי לאכילת אדם או מזבח] ותלתה זאת בדברי עולא בסוגייתנו. הרי שאף למסקנא דינו של עולא נאמר בין לענין הפקעת איסורו ובין לענין שאם ירדו יעלו. וכתב לבאר, אמנם עיקר הטעם שאם ירדו יעלו היינו משום שנעשה לחמו של מזבח, ואף אם לא יפקע ממנו פסולו מכל מקום יעלו שהרי נעשו לחמו של מזבח, אלא, שתלתה הגמרא דין אם ירדו יעלו בדין הפקעת פיגול,

7. דעת רש"י [לקמן ע"ב, ד"ה אבר דמחבר], שמשלה האור במקצתו ועל ידי כך נקלט כולו בקדושה. והנה דעת הרמב"ם לגבי [פסולי המוקדשין, יח כא] דין הפקעת פיגול על ידי הקטרה, שהוא שדווקא כשמשלה האור ברובו פקע איסורו, ולענין דין אם ירדו יעלו לא כתב השיעור בזה. וכתב המשנה למלך [שם ג ט], שדברי הרמב"ם המתייחסים לדין הפקעת האיסור זה אינו אלא כשמשלה האור ברובו, שהרי טעמו של עולא בזה הוא משום שאחרים מביא לידי פיגול וכ', וכיון שלא חל פיגול באחרים אלא משמשלה האור ברובו, הרי שאף הפקעת איסורו של הקומץ עצמו לא יהיה אלא לאחר שמשלה האור ברובו. אולם לענין דין זה שאם ירדו יעלו, אין צריך שתמשול האור ברובו שהרי הטעם בזה הוא משום שנעשה לחמו של מזבח, ולזה די במשילת האור במקצתו. וכעין זה מבואר בחדושי רבנו חיים הלוי, ועיין בדבריו המובאים לקמן.